

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.45>

Комарницький Д.С.
доктор філософії з права,
генеральний директор
ТОВ «Центр розвитку економіки і права»
ORCID ID: 0009-0000-6296-8488

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Реалізація функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності є одним із важливих напрямків реалізації зовнішньої політики України в умовах зростаючої взаємозалежності економік різних держав. При цьому важливо розуміти місце функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності в системі функцій держави в цілому, та в системі економічних та зовнішньополітичних функцій держави зокрема.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових засад реалізації функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Стан дослідження. Дослідження змісту правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності знайшло своє відображення у працях вітчизняних науковців – представників різних галузей юридичної науки [1–15]. Однак аналіз адміністративно-правових засад здійснення функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності як одного із інструментів реалізації зовнішньої політики держави потребує свого подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зміст державного управління (регулювання) зовнішньоекономічної діяльності визначається характером функцій такого управління (регулювання).

Згідно енциклопедичного визначення функціями держави є основні напрями або види діяльності держави, які виражають її суть і призначення та мають об'єктивний характер [16, с. 313].

В юридичній літературі зроблено висновок про те, що функціями державного управління (регулювання) зовнішньоекономічною діяльністю є об'єктивно обумовлені дії, які є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності конкретних органів державного управління (їх посадових осіб), здійснюються від імені держави і реалізують владно-організаційні повноваження держави у зовнішньоекономічній сфері [2, с. 98–103].

Враховуючи те, що реалізація функцій державного управління (регулювання) є засобом реалізації функцій держави в цілому, з метою розкриття мети цієї статті ми ототожнюємо ці два поняття. Хоча, безумовно, функції держави та функції державного управління (регулювання) мають як спільні, так і відмінні риси (однак ці питання не відносяться до предмету дослідження цієї статті).

До загальних функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності слід віднести такі, як інформаційна, прогнозування, планування, організація, керівництво, координація, контроль, нормотворча функція та функція забезпечення законності і правопорядку [2; 17].

Спеціальні функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності відображають особливості і умови, характерні для державного управління (регулювання) у зазначеній сфері, і закріплені за конкретними суб'єктами державного управління (регулювання) в нормативно-правових актах, що визначають їх компетенцію.

За критерієм функціональної спрямованості спеціальні функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності можна поділити на: 1) зовнішньополітичні; 2) економічні; 3) інвестиційні; 4) фінансові; 5) валютні; 6) банківські; 7) податкові; 8) митні; 9) антимонополні; 10) реєстраційно-дозвільні; 11) забезпечення економічної безпеки держави [2, с. 113].

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, до компетенції яких віднесені спеціальні функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності, визначені у ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [18].

Так, найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є Верховна Рада України, до компетенції якої належать прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності; затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України; розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами; встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України; затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється; прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом встановлення повної/часткової заборони (повного/часткового ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму [18].

Кабінет Міністрів України відповідно до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [19] вживає захо-

дів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України; здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; призначає керівників торговельних представництв України в іноземних державах за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, погодженим з Міністерством закордонних справ України; погоджує призначення на посади в закордонних дипломатичних установах України працівників центральних органів виконавчої влади, до посадових обов'язків яких належать питання торговельно-економічного та секторального співробітництва; приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України; проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах; відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств – органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України; забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України; здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України; забез-

печує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань зовнішньоекономічної діяльності; приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування, або здійснення інших заходів відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [18; 19].

Національний банк України відповідно до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Закону України «Про Національний банк України» [20] здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України; представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди; регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав; здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України; виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України; здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України [18; 20].

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку (Міністерство економіки України, положення про яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 459 [21]) забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні

суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України; здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України; проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України; виконує інші функції відповідно до законів України [18; 21].

Митні органи відповідно до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Положення про Державну митну службу України, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227 [22] здійснюють митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України відповідно до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [23] здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства відповідно до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України; приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів; приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України [23].

Крім зазначених вище органів державної влади, окремі функції держави у сфері зов-

нішньоекономічної діяльності виконують також ряд інших центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Висновки. Функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності – це види діяльності держави, в яких реалізуються її владно-організаційні повноваження у зовніш-

ньоекономічній сфері, які здійснюються від її імені органами державної влади та складають зміст їх компетенції.

Реалізація функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності є одним із засобів реалізації економічної та зовнішньої політики держави в цілому.

Анотація

Реалізація функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності є одним із важливих напрямків реалізації зовнішньої політики України в умовах зростаючої взаємозалежності економік різних держав. При цьому важливо розуміти місце функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності в системі функцій держави в цілому, та в системі економічних та зовнішньополітичних функцій держави зокрема.

Зміст державного управління (регулювання) зовнішньоекономічної діяльності визначається характером функцій такого управління (регулювання). Функціями держави є основні напрями або види діяльності держави, які виражають її суть і призначення та мають об'єктивний характер. Функціями державного управління (регулювання) зовнішньоекономічною діяльністю є об'єктивно обумовлені дії, які є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності конкретних органів державного управління (їх посадових осіб), здійснюються від імені держави і реалізують владно-організаційні повноваження держави у зовнішньоекономічній сфері.

Враховуючи те, що реалізація функцій державного управління (регулювання) є засобом реалізації функцій держави в цілому, з метою розкриття мети цієї статті ми ототожнюємо ці два поняття. Хоча, безумовно, функції держави та функції державного управління (регулювання) мають як спільні, так і відмінні риси (однак ці питання не відносяться до предмету дослідження цієї статті).

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, до компетенції яких віднесені спеціальні функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності, визначені у ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», а також ряд інших центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Функції держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності – це види діяльності держави, в яких реалізуються її владно-організаційні повноваження у зовнішньоекономічній сфері, які здійснюються від її імені органами державної влади та складають зміст їх компетенції.

Реалізація функцій держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності є одним із засобів реалізації економічної та зовнішньої політики держави в цілому.

Ключові слова: функції держави, функції державного управління (регулювання), державна політика, зовнішньоекономічна діяльність.

Komarnytskyi D.S. Administrative and legal foundations of implementation of state functions in the field of foreign economic activity

Summary

The implementation of state functions in the field of foreign economic activity is one of the important directions of the implementation of Ukraine's foreign policy in the conditions of growing interdependence of the economies of different states. At the same time, it is important to understand the place of state functions in the field of foreign economic activity in the system of state functions as a whole, and in the system of economic and foreign policy functions of the state in particular.

The content of state administration (regulation) of foreign economic activity is determined by the nature of the functions of such administration (regulation). State functions are the main directions or types of state activity that express its essence and purpose and have an objective nature. The functions of state administration (regulation) of foreign economic activity are objectively determined actions that are an integral part of the executive and administrative activities of specific state administration bodies (their officials), are carried out on behalf of the state and implement the power and organizational powers of the state in the foreign economic sphere.

Given that the implementation of the functions of state administration (regulation) is a means of implementing the functions of the state as a whole, for the purpose of revealing the purpose of this article, we equate these two concepts. Although, of course, the functions of the state and the functions of state administration (regulation) have both common and distinctive features (however, these issues are not related to the subject of this article).

Bodies of state regulation of foreign economic activity, whose competence includes special functions of the state in the field of foreign economic activity, defined in Art. 9 of the Law of Ukraine «On Foreign Economic Activity», as well as a number of other central and local executive bodies.

Functions of the state in the sphere of foreign economic activity are types of state activity in which its power and organizational powers in the foreign economic sphere are realized, which are carried out on its behalf by state authorities and make up the content of their competence.

Implementation of state functions in the field of foreign economic activity is one of the means of implementation of the economic and foreign policy of the state as a whole.

Key words: functions of the state, functions of state administration (regulation), state policy, foreign economic activity.

Список використаної літератури:

1. Поєдинок В. В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 288 с.
2. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. К.: КНЕУ, 2011. 309 с.
3. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : [підручник] / Новицький В. Є. К. : КНЕУ, 2003. 948 с.
4. Антонович М. М. Міжнародне публічне право : [навч. посібник] / Антонович М. М. К. : КМ Академія : Алерта, 2003. 307 с.
5. Анцелевич Г. О. Міжнародне право : [підручник] / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук. К. : Пектораль, 2003. 409 с.
6. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. К. : Либідь, 2002. 608 с.
7. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право / А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов. К. : Юрінком Інтер, 2001. 639 с.
8. Міжнародне право. Основні галузі : підручник / [за ред. В. Г. Буткевича]. К. : Либідь, 2004. 816 с.
9. Міжнародне право : навч. посібник / [за ред. М. В. Буроменського]. К. : Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
10. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес : [моногр.] / Віталій Федорович Опришко. К. : Парламентське вид-во, 2014. 518 с.
11. Щербина В. С. Господарське право : [підручник]. [3-є вид., перероб. і доп.]. К. : Юрінком Інтер, 2006. 656 с.

12. Вінник О. М. Господарське право : [навч. посібник]. [2-е вид., змін. та доп.]. К. : Правова єдність, 2009. 766 с.
13. Господарське право України : навч. посібник / [за заг. ред. Н. О. Саніахметової]. Харків : Одіссей, 2005. 608 с.
14. Господарське право: Підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, А. В. Смітюх та ін.; За ред. О. П. Подцерковного. Х. : Одіссей, 2010. 640 с.
15. Господарське право України : підручник : у 2 ч. Ч. 1 / [В. Ф. Опришко, Н. С. Хатнюк, Н. А. Фукс та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Опришка та Н. С. Хатнюк. К. : КНЕУ, 2011. 507 с.
16. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.
17. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [редкол.: В.Б. Авер'янов (голова) та ін.]. К.: Юрид. думка, Т. 1. Загальна частина. 2007. 592 с.
18. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
19. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
20. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
21. Питання Міністерства економіки : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>
22. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>
23. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.